

2021 M. VEIKLOS ATASKAITA

Žmogaus teisių stebėjimo institutas

hrmi@hrmi.lt

www.hrmi.lt

860575123

Lukiškių g. 5, Vilnius

TURINYS

APIE MUS _____	3
MISIJA _____	3
VIZIJA _____	3
VEIKLOS FORMOS _____	3
2021 M. PRIORITETINĖS KRYPTYS _____	3
KOMANDA _____	4
ŽTSI TARYBA _____	5
LEIDINIAI IR TYRIMAI _____	6
RENGINIAI _____	10
PROJEKTAI _____	13
FINANSAVIMAS _____	25
PABAIGOS ŽODIS _____	26

APIE MUS

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI) – nepriklausoma, nevyriausybinė, pelno nesiekianti organizacija, kurią sudaro žmogaus teisių profesionalai – teisininkai, socialinių ir politikos mokslų ekspertai.

Misija

Stiprinti atvirą ir demokratinę visuomenę, prisidedant prie žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo.

Vizija

Visuomenė, kurioje gerbiamas pamatinis žmogaus orumas, laisvė nuo nepagrįstų suvaržymų ir visų lygybė prieš įstatymą.

Veiklos formos

ŽTSI teisininkų, politikos, visuomenės sveikatos ir socialinių mokslų ekspertų komanda atlieka tyrimus, teikia pasiūlymus teisės aktams ir programiniams dokumentams, dalyvauja darbo grupėse, rengia ataskaitas tarptautinėms žmogaus teisių priežiūros institucijoms, imasi bylų teismuose strateginiais žmogaus teisių klausimais, teikia ekspertines konsultacijas ir teisinės paslaugas, vykdo projektus, organizuoja konvencinius ir nuotolinius mokymus teisėsaugos pareigūnams ir kitiems valstybės institucijų atstovams.

*“VISI ŽMONĖS GIMSTA LAISVI IR LYGŪS
SAVO ORUMU IR TEISĖMIS”*

2021 m. Prioritetinės kryptys

- Žmogaus teisių stebėseną, analizę ir švietimą
- Nukentėjusiųjų teisės
- Psichikos sveikata, negalia ir žmogaus teisės

KOMANDA

2021 metais ŽTSI komandą sudarė 7 žmonės.

Dainius Pūras, Direktorius

Mėta Adutavičiūtė, Advokacijos vadovė

Ugnė Grigaitė, Projektų vadovė

Goda Jurevičiūtė, Projektų vadovė

Erika Leonaitė, Teisės programų vadovė

Ieva Laugalytė, Projektų koordinatore

Andrė Jurgaitė, Projektų koordinorius

ŽTSI TARYBA

Tarybos pirmininkė Natalija Bitiukova

Teisininkė, duomenų apsaugos specialistė, Europos Komisijos 2019 m. tyrimo apie skaitmeninę dezinformaciją bendraautorė. Anksčiau Natalija dirbo Europos Duomenų apsaugos priežiūros pareigūno (EDPS) būstinėje, o prieš tai ėjo ŽTSI direktoriaus pavaduotojos teisės klausimais pareigas.

Tarybos narė Dr. Milda Ališauskienė

Vytauto Didžiojo universiteto sociologijos profesorė, Lietuvos sociologų draugijos prezidentė ir Tarptautinės religijų istorijos asociacijos valdybos narė

Tarybos narys Paulius Gritėnas

Žurnalistas, politikos apžvalgininkas, filosofas.

Tarybos narė Audronė Mažeikaitė

Komunikacijos konsultantė

Tarybos narys Gintautas Bartkus (nuo 2021 m. lapkričio mėn.)

Advokatas, Lietuvos Respublikos Advokatų tarybos narys, buvęs Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras, Europos Komisijos patarėjų bendrovių valdymo ir bendrovių teisės patarėjų grupės narys, vienas iš Europos modelinio bendrovių akto (EMCA) autorių ir Pasaulio banko Tarptautinių investicinių ginčų sprendimo centro (ICSID) arbitrų kolegijos narys, dėstytojas.

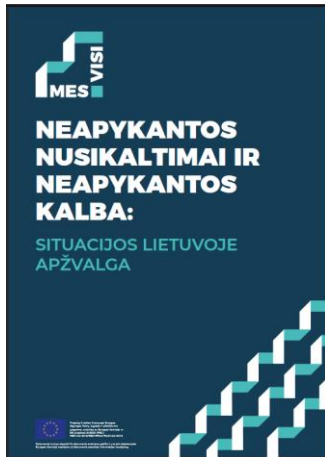

Tarybos pirmininkas Dr. Vytautas Mizaras (iki 2021 m. gegužės mėn.)

Teisininkas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius

LEIDINIAI IR TYRIMAI

2021 m. ŽTSI su partneriais išleido šiuos leidinius ir tyrimus:

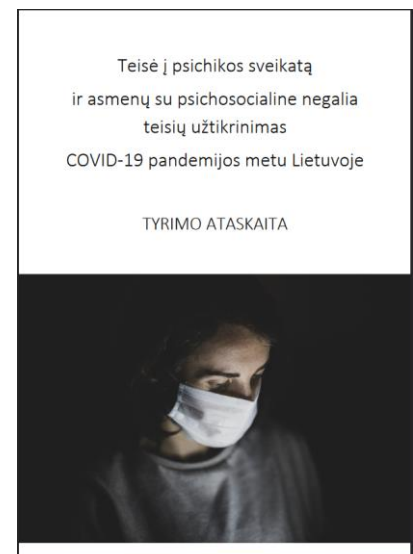

Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba: situacijos Lietuvoje apžvalga

Šis leidinys – tai neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos situacijos apžvalga nacionaliniu lygmeniu. Joje išsamiai apžvelgiami galiojantys teisės aktai, nacionalinių teismų praktika, taip pat ikiteisminio tyrimo duomenys ir aktuali statistika. Dokumentų analizę papildo fokusuotų diskusijų, interviu su nukentėjusiais asmenimis metu bei visuomenės nuomonės apklausos metu surinkti duomenys.

Tyrimo ataskaita: teisė į psichikos sveikatą ir asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimas COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje

Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti, kaip COVID-19 pandemijos metu buvo užtikrinta kiekvieno žmogaus teisė į psichikos sveikatą, teisė gauti psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, bei žmonių su psichosocialine negalia teisės Lietuvoje.

Visuomenės nuostatų žmogaus teisių klausimais tyrimas

Siekiant išsiaiškinti, ką Lietuvos visuomenė galvoja įvairiais žmogaus teisių klausimais, šių metų kovo mėnesį Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu bendrovė „Spinter tyrimai“ atliko reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą. Apklausos metu buvo teirautasi Lietuvos gyventojų nuomonės įvairiais žmogaus teisių klausimais, tokiais kaip susirinkimų ir saviraiškos laisvė, privatumo apsauga, lyčių lygybė, smurtas prieš moteris, vaiko teisės ir kitais. Apklausoje taip pat buvo paliestos tokios žmogaus teisių sritys kaip nukentėjusiųjų teisės, žmonių su negalia teisės, LGBT, migrantai ir pabėgėliai, psichikos sveikata ir nuteistųjų teisės.

LEIDINIAI IR TYRIMAI

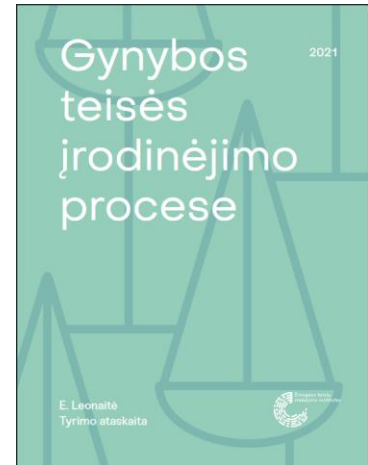

Teisė į psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu

Šiame moksliniame straipsnyje aptariama tai, kad psichikos sveikata ir žmogaus teisės yra neatsiejamos sritys ir viena nuo kitos tiesiogiai priklauso. Esama klinikinių, socialinių ir ekonominių priežasčių, taip pat moralinių ir teisinių įsipareigojimų gerinti psichikos sveikatos priežiūrą, siekiant įgyvendinti žmogaus teises. Ypatinga šios srities svarba iškyla susidūrus su pasauline COVID-19 pandemija.

Tyrimo ataskaita „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“

Lietuvoje egzistuojantis įrodymų leistinumo vertinimo modelis ir jo praktiniai aspektai nagrinėjami Žmogaus teisių stebėjimo instituto ataskaitoje „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“, kurią parengė Teisės programų vadovė E. Leonaitė. Ataskaitoje pristatomas ne tik teisinis reguliavimas ir aktuali teismų praktika, bet ir remiamasi interviu su baudžiamosios justicijos profesionalais - teisėjais, advokatais ir prokurorais – duomenimis, leidžiančiais pažvelgti į esamą teisinę praktiką iš skirtingų perspektyvų.

Vaikų apsauga nuo smurto Lietuvoje: situacijos apžvalga

Šia [apžvalga](#) siekiama išanalizuoti įvykusius esminius pokyčius vaikų apsaugos nuo smurto, prevencijos ir pagalbos jiems sistemoje ir apžvelgti bei įvertinti dabartinę vaikų apsaugos nuo smurto situaciją Lietuvoje. Apžvalgoje nagrinėjamas aktualus teisinis reglamentavimas, organizaciniai vaiko teisių apsaugos sistemos pokyčiai, nagrinėjamos programinės priemonės bei jų veiksmingumas, analizuojama smurto prieš vaikus statistika, visuomenės nuomonės apklausų rezultatai.

Apžvalgą parengė Žmogaus teisių stebėjimo instituto advokacijos vadovė Mėta Aduvavičiūtė, vykdant projektą „Įgalinti vaikai ir šeimos: smurto prevencijos ir intervencijos paslaugų modelis“.

Žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2020 m. stebėsenos ataskaita

Šios ataskaitos tikslas – pateikti išsamią informaciją, nurodant esmines šiai Konvencijai prieštaraujančias sritis, spragas ar neatitikimus, siekiant, kad šie trūkumai būtų pašalinti, bei identifikuoti, kiek žmonių, turinčių negalią, socialinės integracijos veiklos rezultatai yra susiję su Konvencijos nuostatomis ir jų įgyvendinimu.

Tyrimą vykdė Ugnė Grigaitė, Goda Jurevičiūtė ir Ieva Laugalytė.

ŽMONIŲ SU NEGALIA SOCIALINĖS INTEGRACIJOS VEIKLOS REZULTATŲ BEI
JUNGTINIŲ TAUTŲ NEĮGALIŲJŲ TEISIŲ KONVENCIJOS IR JOS FAKULTATYVAUS
PROTOKOLO ĮGYVENDINIMO 2020 m. STEBĖSENOS ATASKAITA

Prisidėjome leidžiant:

„Birutė Bebaimė“, pirmasis Lietuvoje smurto prevencijos komiksas

Padėjome išleisti atnaujintą „Birutės Bebaimės“ leidimą. Birutė Bebaimė – tai prevencinė smurto prieš moteris iniciatyva, siekianti padėti atpažinti smurto formas bei suteikti informacijos apie tai, kaip turėtų reaguoti ir elgtis moteris, atsidūrusi smurtinėje situacijoje.

Idėjos iniciatorės: VšĮ „Gerų Minčių Magijos projektai“, idėjos autorės: Violeta Masteikienė, Modesta Kairytė, Marija Norvaišaitė.

RENGINIAI

Proveržis psichikos sveikatos sistemoje – kas turi būti kitaip?

Konferenciją organizavo Seimo pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen, Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir Koalicija „Psichikos sveikata 2030“. Pirmoje konferencijos dalyje psichikos sveikatos ir žmogaus teisių ekspertai pristatys esmines spragas Lietuvos psichikos sveikatos sistemoje, o antroje renginio dalyje vyko diskusija, kuria buvo siekiama pradėti konstruktyvų dialogą tarp psichikos sveikatos ekspertų ir politikų norint užtikrinti permainas, reikalingas psichikos sveikatos sistemoje.

Ką Lietuvos visuomenė galvoja apie žmogaus teises?

Tyrimo pristatymas ir diskusija

Nuotolinio renginio metu pristatyti reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos rezultatai. Apklausoje buvo paliestos tokios sritys kaip teisė į saviraiškos ir susirinkimų laisvę, teisė į privatumą, lyčių lygybė, smurtas prieš moteris, nukentėjusiųjų teisės, žmonių su negalia teisės, LGBT+ teisės, migrantų ir pabėgėlių teisės, vaiko teisės, psichikos sveikata, nuteistųjų teisės ir žmogaus teisės pandemijos metu.

Vaikų psichikos sveikata. Ko trūksta iki proveržio teikiant pagalbą vaikams ir paaugliams?

Su Seimo Pirmininke Viktorija Čmilytė-Nielsen bei Koalicijos „Psichikos sveikata 2030“ ekspertais diskutavome apie permainas, kurių reikia Lietuvoje, kad vaikai, paaugliai ir jų šeimos gautų tinkamą pagalbą, bei kas ir kaip turi tai užtikrinti.

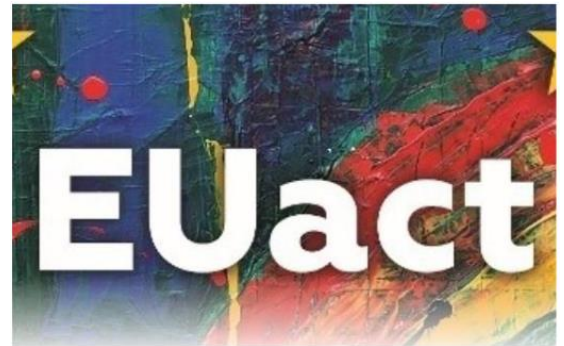

Tyrimo „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“ pristatymas ir diskusija

Nuotoliniu būdu vykusiame renginyje tyrimo autorė Erika Leonaitė, Žmogaus teisių stebėjimo instituto Teisės programų vadovė, pristatė tyrimą „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“ bei su kitais teisės ekspertais diskusijoje aptarė su įrodymų rinkimu ir teisėtumu susijusius klausimus.

Tarptautinis interaktyvus renginys „Aktyvus jaunimas prieš neapykantos kalbą“

Interaktyvaus renginio metu 16-30 metų jaunimas diskutavo apie neapykantos kalbą ir jos poveikį visuomenei bei atskiriems asmenims. Interaktyviame renginyje buvo dalinamasi idėjomis, patirtimis ir žiniomis, ir kursiami strategija, kaip elgtis susidūrus su neapykantos kalba ir kokie būdai yra geriausi siekiant pažaboti šią problemą. Renginį vedė Indrė Maršantaitė ir Goda Jurevičiūtė.

Intymaus partnerio smurtas ir socialinės normos Lietuvoje: inovatyvių sprendimų paieška ir dirbtuvės

„BehaviouralHack 2021: #ItsNotOK“ – nemokamas interaktyvus renginys, subūręs tarptautinę bendruomenę, vietos gyventojus, akademinčius ekspertus bei politines institucijas aptarti iššūkius, susijusius su intymaus partnerio smurtavimo apraiškomis Lietuvoje, ir tyręs būdus, kaip elgesio mokslai gali prisidėti prie tvarių sprendimų transformuojant vyraujančias socialines normas, susijusias su šia tema.

Diskusija Nacionaliniame žmogaus teisių forume „(Ne)matoma migracijos pusė: ką padarėme, kad sustabdytume migrantų išnaudojimą Lietuvoje?“

Diskusijos metu ieškojome atsakymų į šiuos klausimus: ar pastangos kovoti su migrantų išnaudojimu Lietuvoje yra pakankamos? Kaip atstovaujami nukentėję asmenys? Kokie pokyčiai reikalingi ginant nukentėjusiųjų teises ir sudarant palankesnes sąlygas darbuotojams iš užsienio šalių?

Nacionalinio žmogaus teisių forumo diskusija „Migrantų krizė: kiek nukrypome nuo žmogaus teisių standartų?“

Šios diskusijos metu su žmogaus teisių ekspertais, teisininkais, mokslininkais, politikais ir pareigūnais įvertinome Lietuvos atsaką į migrantų krizę iš žmogaus teisių perspektyvos.

PROJEKTAI

Nauji projektai

Įgalinti vaikai ir šeimos: smurto prevencijos ir intervencijos paslaugų modelis

Laikotarpis	2021-2023
Partneriai	Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Lietuvos švietimo centras, Voksne for Barn
Tikslas	Projekto metu bus sukurta ir Lietuvoje įdiegta prevencinė programa vaikams ir šeimoms bei plečiamas specializuotų paslaugų prieinamumas smurtą patyrusiems vaikams ir jų šeimoms. Įdiegus naujų paslaugų modelį, vaikai, kuriems kyla rizika patirti smurtą, bus įgalinti atpažinti pavojingas situacijas, o vaikai, kurie jau patyrė smurtą, – pranešti apie tai ir gauti tinkamą pagalbą.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Atlikta focus grupių apklausa, skirta smurto prieš vaikus prevencijos bei vaikų ir šeimų poreikių analizei. 2021 m. vasario - kovo mėn. įgyvendintos 6 diskusijos, kuriose dalyvavo specialistai, dirbantys su vaikais ir šeimomis, specialistai, dirbantys su raidos sutrikimų turinčiais vaikais, tėvai, auginantys paauglius ir vaikus, paaugliai ir vaikai. • Parengta smurto prieš vaikus Lietuvoje situacijos apžvalga. Rasite leidinyje „Vaikų apsauga nuo smurto Lietuvoje: situacijos apžvalga“. • Atlikta vaikų, šeimų ir specialistų poreikių analizė. Rasite leidinyje „Ką vaikai, tėvai ir specialistai sako apie smurto prieš vaikus prevenciją: fokus grupių rezultatai“. • Birželio 1 d. įvyko konferencija „Įgalinti vaikai ir šeimos: kaip apsaugoti vaikus nuo smurto“. • Teikiama psichologinė pagalba smurtą patyrusiems vaikams ir jų artimiesiems.

Projektą parėmė

Iceland
 Liechtenstein
 Norway **Active
 citizens fund**

[Aktyvių piliečių fondas](#), finansuojamas Europos ekonominės erdvės (EEE) ir Norvegijos finansinių mechanizmų.

Tęstiniai projektai

Tvari parama žmogaus teisėms per advokaciją ir švietimą

Laikotarpis	2020 m. lapkritis – 2023 m. lapkritis
Partneriai	Asociacija „Kauno moterų linija“ (AKML)
Tikslas	Projektu siekiama: a) sustiprinti žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėseną, siūlant sprendimų priėmėjams ir politikos formuotojams su tarptautiniais žmogaus teisių standartais derančius viešosios politikos sprendimus; b) aktyvios advokacijos pagalba mobilizuoti visuomenės paramą šiems sprendimams bei didinti visuomenės atsparumą nedemokratinėms, žmogaus teises ribojančioms iniciatyvoms. Projektu taip pat siekiama keisti su labiau pažeidžiamomis visuomenės grupėmis dirbančių specialistų bei apie pažeidžiamas grupes rašančių žurnalistų nuostatas šių grupių atžvilgiu, vykdant šviečiamąsias veiklas bei įtraukiant į jas pažeidžiamų bendruomenių atstovus (es).
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • sudalyvauta 22 darbo grupių ir komitetų posėdžiuose įvairiais klausimais, nuo neapykantos nusikaltimų ir asmeninio asistento iki strateginių ieškinių prieš NVO ir žiniasklaidą bei migrantų ir prieglobsčio prašytojų; • paskelbti 29 ekspertiniai straipsniai, komentarai ir pranešimai konferencijose/diskusijose įvairiais žmogaus teisių klausimais; straipsniai ir komentarai skelbti tokiose žiniasklaidos priemonėse kaip LRT.lt, 15min.lt, delfi.lt, NARA, manoteises.lt, alfa.lt, kaunodiena.lt, žurnale „Savaitė“, dalyvauta ir pasisakyta LRT televizijoje ir radijuje, Žinių radijuje; • pateiktos 9 pastabos / pasiūlymai teisės aktų projektams ir programiniams dokumentams bei raštai institucijoms; paveikti 3 teisės aktai / programiniai dokumentai, t.y. atsižvelgta į pastabas ir projektas pakoreguotas; • parengti ir paskelbti 8 informaciniai pranešimai apie žmogaus teisių aktualijas mūsų svetainėje ir platformoje Liberties.eu; • atliktas ir pristatytas visuomenės nuostatų žmogaus teisių klausimais tyrimas, pranešimu spaudai apie tyrimą pasidalino delfi.lt, alfa.lt, kaunodiena.lt; • suorganizuotos dvi Seimo pirmininkės globotos konferencijos Seime apie psichikos sveikatą ir vaikų ir paauglių psichikos sveikatą; pirmosios konferencijos transliacija ir įrašas delfi.tv peržiūrėtas 53 tūkst. kartų;

- suorganizuoti duji gebėjimų stiprinimo mokymai (apie strateginį valdymą ir emocinį atsparumą);
- atlikti vizitai į 7 migrantų ir prieglobsčio prašytojų sulaikymo ir apgyvendinimo vietas, prisidėta prie Seimo kontrolierių ataskaitos rengimo;
- pradėta rengti 2020-2021 m. žmogaus teisių apžvalga;
- atnaujintas ir išleistas smurto lyties pagrindu prevencijos komiksas “Birutė Bebaimė”;
- organizuojami renginiai jaunimui apie smurtą lyties pagrindu.

Projektą parėmė

Projektą remia Aktyvių piliečių fondas, finansuojamas Europos ekonominės erdvės (EEE) ir Norvegijos finansinių mechanizmų.

Aktyvūs Europos piliečiai prieš neapykantos kalbą

Laikotarpis	2020 m. kovas – 2022 m. birželis
Koordinuojantis partneris	Latvijos žmogaus teisių centras
Partneriai	Žmogaus teisių stebėjimo institutas, NVO „Participation for All“ (Latvija), Estijos žmogaus teisių centras, „Multi Kulti“ kolektyvas (Bulgarija), Zagrebo žmogaus teisių namai (Kroatija), Rumunijos taikos veiksmų mokymo ir tyrimų institutas – PATRIR
Tikslas	Skatinti tokias demokratines vertybes kaip pilietinis ir politinis dalyvavimas, taikus sambūvis ir įvairovė, didelį dėmesį skiriant naujų piliečių (imigrantų) ir kitų neapykantos kalbos pažeidžiamų grupių dalyvavimui. Projekto veikla padidins piliečių žinias apie žalingą neapykantos kalbą poveikį, skleis europines vertybes ir stiprins jaunimo solidarumą per diskusijas, tinklų kūrimą ir žmogaus teisių švietimą.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Surengtas tarptautinis nuotolinis seminaras „Aktyvūs piliečiai prieš neapykantos kalbą“; • Atliktas tyrimas, kuriame analizuojamas ryšys tarp neapykantos kalbos ir euroskepticizmo; • Surengtas tarptautinis interaktyvus seminaras „Aktyvus jaunimas prieš neapykantos kalbą“.
Projektą parėmė	Projektą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos programa „Europa piliečiams“

FRANET

Laikotarpis	2019-2022
Partneriai	Lietuvos socialinių tyrimų centras
Tikslas	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros užsakymu atliekami tyrimai įvairiose žmogaus teisių srityse
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Parengtos 2019 m. metinės tematinės ataskaitos dalys apie asmens duomenų apsaugą, informacinę visuomenę, nepilnamečių įtariamųjų teises ir nukentėjusiųjų teises. • Parengta ataskaita apie ES Pagrindinių teisių chartijos taikymą Lietuvoje už 2019 metus. • Parengta tyrimo ataskaita „Prieinamas teisingumas visiems?“ • Pateikta informacija duomenų bazės apie prieš musulmonus nukreiptą neapykantą atnaujinimui. • Kartu su Lietuvos socialinių tyrimų centru parengta tyrimo ataskaita „Nekaltumo prezumpcija: procesinės teisės baudžiamajame procese“. • Parengtos pirminės ataskaitos apie ES Pagrindinių teisių chartiją, vaikų teises, asmens duomenų apsaugą, žmonių su negalia teises; • ES Pagrindinių teisių agentūrai rengiamos ataskaitos apie 2021 m. teisinio reguliavimo pokyčius ir įgyvendintas priemones informacinės visuomenės, nukentėjusiųjų teisių ir smurto prieš moteris srityje.

Projektą parėmė

Projektą remia ES Pagrindinių teisių agentūra.

Psichikos sveikata ir žmogaus teisės – paradigmos poslinkio ir pokyčių skatinimas Lietuvoje, rytų Europos bei Eurazijos regione

Laikotarpis	2019 m. liepa – 2022 m. liepa
Partneriai	-
Tikslas	Projektu siekiama prisidėti prie žmogaus teisėmis grįsto požiūrio ir susijusių principų integravimo į psichikos sveikatos politiką bei įvairių paslaugų spektro plėtrą Lietuvoje bei platesniame Rytų Europos bei Eurazijos regione. To siekiama vykdant tiriamąsias veiklas, advokaciją, tinklaveiką ir žinių dalijimąsi regioniniu lygmeniu. Trumpalaikis projekto tikslas yra nubrėžti gaires ir kryptį koordinuotam psichikos sveikatos ir žmogaus teisių aktyvizmui Rytų Europos bei Eurazijos regione. Ilgalaikis tikslas yra paskatinti ir prisidėti prie resursų perskirstymo psichikos sveikatos sistemoje link žmogaus teisėmis grįstos politikos užtikrinimo bei platesnio ir įvairesnio paslaugų spektro vystymo žmonėms, turintiems psichikos sveikatos sutrikimų, intelekto ir/ar psichosocialinę negalią.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Įgyvendinant tyrimą, Sakartvele per 9 dienas ŽTSI ekspertės atliko 15 individualių ir 6 grupinius interviu su 31 asmeniu, taip pat aplankė įvairias institucijas bei nevyriausybinės organizacijas trijuose Sakartvelo regionuose. • Su partneriais planuotas ir organizuojamas vizitas į Kirgiziją, tyrimo tikslais, deja, turėjo būti atšauktas dėl COVID-19 pandemijos. • Tyrimo rėmuose, nuotoliniu būdu, buvo apklausti ekspertai iš 7 valstybių, jie užpildė išsamias anketas apie padėtį jų šalyse. • Finalizuojama tarptautinio tyrimo ataskaita. • Lietuvoje atnaujinta nepriklausomų ekspertų ir nevyriausybinių organizacijų „Psichikos sveikata 2030“ veikla, organizuojamos ir koordinuojamos šios koalicijos advokacijos iniciatyvos. • Lietuvoje, Nacionalinio žmogaus teisių forumo metu buvo suorganizuota ir įvykdyta diskusija apie deinstitutionalizaciją ir bendruomeninių paslaugų vystymą psichikos sveikatos sutrikimų ar negalią turintiems žmonėms. • Vykdoma LR Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo nuostatų įgyvendinimo stebėseną ir analizę.

- ŽTSI atstovaujama darbo grupėse Socialinės apsaugos ir darbo bei Sveikatos apsaugos ministerijose.
- ŽTSI kartu su partneriais Psichikos sveikatos perspektyvomis įvykdė tyrimą apie žmogaus teisių padėtį psichikos sveikatos srityje, COVID-19 pandemijos metu. Tyrimo ataskaita bus pristatyta 2021 metais.
- ŽTSI pradėjo bendradarbiavimą su dokumentinių filmų kūrėjais iš Sakartvelo, išvystė idėją ir pradėjo darbus kuriant dokumentiką, psichikos sveikatos ir žmogaus teisių tema. Taip pat bendradarbiaujama su režisiere iš Lenkijos, siekiant sukurti dokumentinį filmą susijusiomis temomis ir Lietuvoje.
- Spalį išleistas mokslinis [straipsnis](#) apie žmogaus teises ir psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu (*The right to mental health during the COVID-19 pandemic*), bendradarbiaujant su VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.
- Paskelbta tyrimo ataskaita „Teisė į psichikos sveikatą ir asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimas COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje“.
- Tęsiama nepriklausomų ekspertų ir nevyriausybinių organizacijų „Psichikos sveikata 2030“ veikla, organizuojamos ir koordinuojamos šios koalicijos advokacijos iniciatyvos.
- Ukrainoje vyko duomenų rinkimo stadija analogiško tyrimo įgyvendinimui.
- Palaikomi ryšiai su Kirgizija ir Kazakstanu, kitamet tikimasi atlikti faktinės medžiagos rinkimą šiose šalyse, susitikti su partneriais, sustiprinti tarptautinį bendradarbiavimą, susirinkti duomenų apie regiono ir skirtingų šalių kontekstus.

Projektą parėmė

Projektą remia Foundation Open Society Institute bendradarbiaujant su Open Society Foundations Visuomenės sveikatos programa

Užbaigti projektai

Gynybos teisės įrodinėjimo procese

Laikotarpis	2019 m. lapkritis – 2021 m. spalio
Partneriai	Fair Trials Europe (koordinuojantis partneris, Belgija), Pilietinių teisių gynėjai (Švedija), Liuvono katalikiškas universitetas (Belgija), Helsinkio žmogaus teisių fondas (Lenkija), Airijos pilietinių laisvių taryba (Airija), Kroatijos teisės centras (Kroatija)
Tikslas	Pagerinti ES direktyvų dėl įtariamųjų procesinių teisių praktinį įgyvendinimą per įrodymų priimtumo (duomenų pripažinimo įrodymais) procedūras. Projektu taip pat siekiama iširti gerąsias praktikas ir nustatyti išliekančias problemas dėl gynybos galimybių veiksmingai dalyvauti įrodinėjimo procesuose, bei paskatinti gerųjų praktikų plėtrą projekto partnerių valstybėse.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Surengta virtuali diskusija „Įrodymų leistinumas baudžiamajame procese: ar išlaikoma kaltinimo ir gynybos interesų pusiausvyra?“ • Parengtas išsamus tyrimas apie įrodymų priimtumą baudžiamosiose bylose, kurio rezultatai pristatyti viešojoje diskusijoje, pritraukusioje 250 klausytojų iš teismų, prokuratūros, advokatūros, STT ir FNNT. • Įgyvendinant advokacines veiklas, susitikime su Teisingumo ministerijos atstovais buvo aptarta galimybė Baudžiamąjo proceso kodekse įtvirtinti nuostatą, nustatančią pareigą daryti bent jau sulaikytų ir suimtų įtariamųjų apklausų garso ir vaizdo įrašus, apimančius informavimą apie procesines teises, teisės turėti gynėją išaiškinimą etc. Tokia priemonė vertinama kaip padedanti mažinti atotrūkį tarp teisinio reguliavimo ir realios praktikos. Be to, įrašai leisti vėlesniuose proceso etapuose išspręsti ginčus dėl vertėjo dalyvavimo, vertimo kokybės, ar asmuo nebuvo verčiamas duoti parodymų prieš save, ar nebuvo taikomos neleistinos taktikos, pvz., melagingi pažadai ir pan. • Tyrimo ataskaita „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“

Projektą parėmė

Projektą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Teisingumo programa (2014-2020).

Efektyvaus atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą skatinimas

Laikotarpis	2019 m. liepa – 2021 m. liepa
Partneriai	Europos žmogaus teisių fondas, Lietuvos policijos mokykla, Lietuvos žmogaus teisių centras (koordinuojantis partneris)
Tikslas	Projektu siekiama stiprinti teisėsaugos pajėgumą efektyviai reaguoti į neapykantos nusikaltimus ir kalbą, mažinti neapykantos nusikaltimų latentškumą, didinti pasitikėjimą tarp pareigūnų ir nukentėjusiųjų / pažeidžiamų bendruomenių, skatinti visuomenę atpažinti ir reaguoti į neapykantos nusikaltimus.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Atliktas tyrimas „<u>Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba: situacijos Lietuvoje apžvalga</u>“; • Parengta mokymų metodologija policijos pareigūnams ir Lietuvos policijos mokyklos kursantams „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla užkardant neapykantos nusikaltimus“; • Remiantis metodologija apmokyta per 200 policijos kursantų ir pareigūnų, parengta 10 policijos instruktorių kovos su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba tema; • Parengtas nuotolinis kursas policijos kursantams ir pareigūnams „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla juos užkardant“, kuris integruotas į Lietuvos policijos mokyklos elektroninę mokymosi platformą; • Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija sudarė <u>darbo grupę veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti</u>. Susirinkusi darbo grupė patvirtino <u>veiklos planą 2020-2022 m.</u> Per 2021 m. įvyko 3 darbo grupės posėdžiai bei vienas darbo

grupės seminaras, kurį vedė ESBO Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuro (ODIHR) atstovai.

- Sukurti 5 asmenų, nukentėjusių nuo neapykantos nusikaltimų video-liudijimai;
- Sukurta alternatyvi platforma, kurioje galima pranešti apie neapykantos nusikaltimus: <https://manoteises.lt/pranesk/>
- Surengta tarptautinė konferencija „Siekiant efektyvaus atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą“

Projektą parėmė

Projektą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programa (2014-2020)

Pokytis versle, viešajame sektoriuje, visuomenėje – nauji standartai diskriminacijos mažinimui

Laikotarpis	2017 m. balandis – 2021 m. vasaris
Partneriai	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (pareiškėja), Lietuvos gėjų lyga
Tikslas	Sistemiškai keliant verslo, viešojo sektoriaus ir visuomenės išprusimą lygių galimybių srityje, mažinti diskriminaciją darbo rinkoje Lygių galimybių įstatyme numatytais pagrindais.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Išleistas gerosios praktikos vadovas „Psichikos sveikata darbe“. • Kartu su Lygių galimybių kontrolierės tarnyba parengtas ir išleistas gerosios praktikos leidinys „Lygios galimybės darbovietėje. Vadovas darbdaviams“. • Parengta atmintinė darbdaviams „Lygių galimybių politikos diegimas organizacijose“.

- Parengta atmintinė darbdaviams „Tinkamas sąlygų pritaikymas žmonėms su negalia – kaip tai įgyvendinti darbovietėje“.

Projektą parėmė

Projektas vykdomas pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos, patvirtintos Europos Komisijos 2014 m. rugsėjo 8 d. sprendimu Nr. C(2014) 6397, 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 07.3.4-ESFA-V-426 „Diskriminacijos mažinimas“.

Įtariamųjų teisių ikiteisminio tyrimo procese stiprinimas per į praktiką orientuotus advokatų mokymus (NETPRALAT)

Laikotarpis	2018 m. spalio – 2021 m. kovas
Partneriai	Katalonijos advokatūrų taryba (koordinuojantis partneris), Mastrichto universitetas, Lenkijos advokatūra, Žmogaus teisių gynimo centras IRIDIA, Europos teisės srities vertėjų žodžiu ir raštu asociacija EULITA.
Tikslas	Kelti baudžiamosios teisės srityje praktikuojančių advokatų praktines profesines kompetencijas ir skatinti advokatų iš skirtingų ES valstybių bendradarbiavimą. Šiuo projektu siekiama plėsti Nyderlanduose, Belgijoje, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje taikomą mokymų koncepciją, orientuotą į kompetencijų, reikalingų siekiant užtikrinti aktyvų advokato vaidmenį baudžiamajame procese, ugdymą.
Rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurta e-mokymosi ir keitimosi patirtimi platforma netpralat.eu • Parengta mokymų medžiaga anglų, lietuvių, lenkų ir ispanų kalbomis. • Advokatai iš Lietuvos, Ispanijos ir Lenkijos dalyvavo trijuose tarptautiniuose lektorių mokymuose, kuriuose pagrindinis dėmesys skirtas konstruktyvaus bendravimo ir problemų sprendimo įgūdžiams bei keitimuisi patirtimi. • Parengtas ir Lietuvos kontekstui adaptuotas gidas lektoriams, kurio paskirtis – įgalinti tolesnę mokymų plėtrą Lietuvoje. • Surengtos dvi dviejų dienų trukmės mokymų sesijos Lietuvos advokatams ir advokatų padėjėjams „Efektyvi įtariamojo gynyba ikiteisminiame tyrime per veiksmingą komunikaciją“. • Interaktyvių patyriminių mokymų koncepcija pristatyta Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos atstovams. • Parengta mokomoji medžiaga ir interaktyvūs mokymai advokatams, teikiantiems teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose. Sukurti du mokomieji vaizdo įrašai.

Projektą parėmė

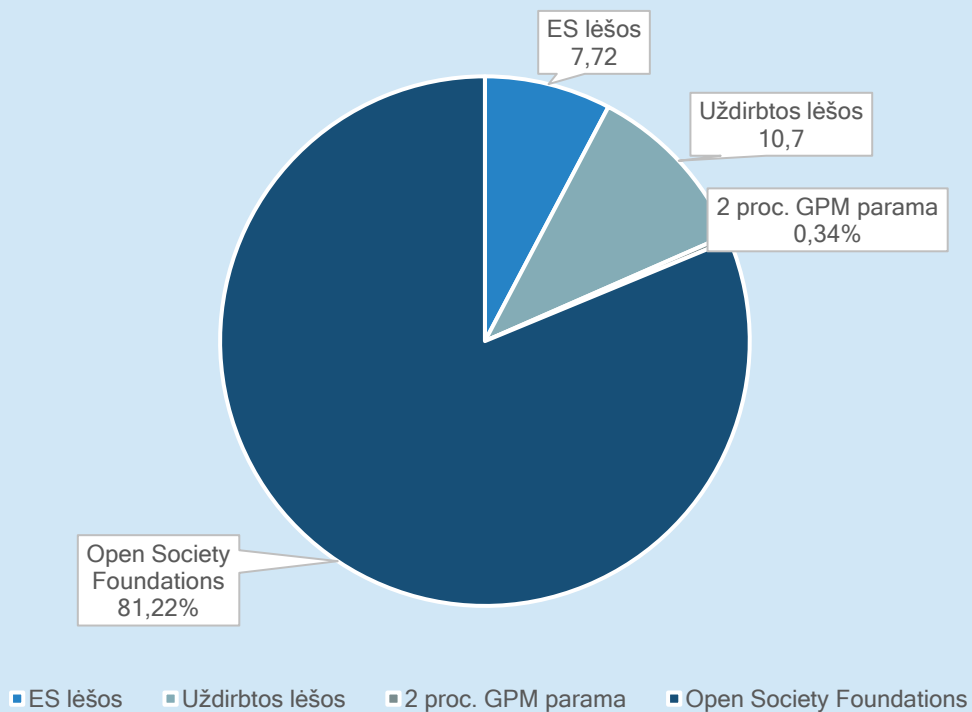
Projektą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Teisingumo programa (2014-2020)

FINANSAVIMAS

Šaltinis	Suma (EUR)
Open Society Foundations (OSF)	201 590
Uždirbtos lėšos	26 550
ES lėšos	19 179,77
2 proc. GPM parama	866,40

ŽTSI veiklos finansavimas 2021 m.

PABAIGOS ŽODIS

2021 metai buvo ypatingi Lietuvai. Besitęsiant COVID-19 pandemijai, Lietuvai nuo 2021 metų vidurio teko rimtas išbandymas kitoje su žmogaus teisėmis susijusioje srityje – teko imtis sudėtingų sprendimų dėl pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų, kurie siekė patekti į Europos Sąjungą kirsdami Lietuvos ir Baltarusijos sieną. Nors ši tema nebuvo tarp Žmogaus teisių stebėjimo instituto prioritetų, komanda 2021 metais skyrė daug laiko, pagal galimybes ir kompetencijas gindama šių žmonių – suaugusiųjų ir vaikų – pamatines teises. Tenka pripažinti, kad Lietuvos valdžios institucijų pasirinkta retorika ir veiksmai dažnai nepaisė tarptautinės teisės principų ir ne iš gero gyvenimo savo tėvynes palikusių žmonių pamatinių teisių. Gausius pažeidimus stebėjome ir dramatiškuose įvykiuose pasienyje, ir kaip buvo elgiamasi su 4000 žmonių, jau esančių Lietuvos teritorijoje. Kartu su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis ėmėmės įvairių iniciatyvų, kad atkreiptume valdžios ir visuomenės dėmesį į visuose lygiuose sustiprėjusias ksenofobines nuostatas bei gausius prieglobsčio prašytojų teisių pažeidimus.

Tuo pačiu toliau vykdėme projektus, nuolat stebėjome bendrą žmogaus teisių situaciją Lietuvoje, aktyviai komentavome žmogaus teisių aktualijas žiniasklaidoje. Daug dėmesio skyrėme psichikos sveikatos ir žmogaus teisių temai. Pirmą kartą Lietuvoje atsiradus politinei valiai rimtai imtis permainų šioje labai svarbioje srityje, koordinavome koalicijos „Psichikos sveikata 2030“ veiklą ir pasiekėme neblogų rezultatų stiprinant permainų proceso matomumą visuomenėje. Globojant Seimo pirmininkei V.Čmilytei-Nielsen, surengėme dvi konferencijas Seime strateginiais permainų šioje srityje klausimais. Bendravome su tarptautiniais partneriais vakaruose ir rytuose, vykdydami savo misiją – telkti jėgas, kurios yra už esmines permainas išvaduojant psichikos sveikatos sritį iš pasenusių ir žalingų visuomenės sveikatai bei gerovei nuostatų.

Matėme didelę prasmę aktyviai veikti koalicijose, kurioms priklausome. Lietuvoje tai jau minėta Koalicija PS2030, Žmogaus teisių koalicija, Vaikų teisių srityje dirbančių NVO koalicija. Pradėjome rengti jau vienuoliktąją Žmogaus teisių apžvalgą. Joje bus atspindėta, kaip Lietuvai sekėsi spręsti įvairius žmogaus teisių klausimus 2020-2021 metais. Aktyviai dalyvavome jau tradiciniu tapusiame Nacionaliniame žmogaus teisių forume.

Dar vienas ŽTSI indėlis į Lietuvos žmogaus teisių sistemos stiprinimą 2021 metais – dviems kolegėms pasisėmus patirties, žinių ir daug kitų naudingų dalykų ŽTSI, jos sustiprino svarbias Lietuvos įstaigas ir ėmėsi ten svarbių veiklų. Iš pradžių leva Laugalytė sėkmingai įsiliejo į Lygių galimybių kontrolieriaus įstaigos veiklą. O 2021 metų pabaigoje Erika Leonaitė tapo ne tik Seimo kontroliere, bet ir Seimo kontrolierių įstaigos vadove. Linkime kolegėms sėkmės. Tikimės, kad jų veikla sustiprins dažnai sutinkamą nuomonę, kad geriausiai atsakingose pareigose dirba žmonės, atėję į tas pareigas su darbo NVO patirtimi.

Kaip ir kiekvienais metais, taip ir šie, 2021-ieji, buvo iššūkių ir išbandymų metai – tiek Lietuvai, tiek Žmogaus teisių stebėjimo institutui. 2021 metais Lietuva ėmėsi neeilinio vaidmens tarptautinėje arenoje – ji tapo svarbia, visam pasauliui matoma valstybe, telkiančia demokratines jėgas veiksmingam oponavimui autoritariniams režimams. Tokią poziciją užimti ir rodyti svarbią lyderystę yra sveikintina iniciatyva. Tačiau tokiu atveju ypatingai svarbu yra atlikti dar vis nepadarytus žmogaus teisių darbus namuose. Deja, daug tokių namų darbų vis dar nebuvo atlikta 2021 metais, dėl įvairių priežasčių juos tradiciškai atidėjus. ŽTSI komandos įsitikinimu, Lietuvai jau seniai laikas apsispręsti labai svarbiais vertybiniais klausimais. Taigi ir kitais metais bus ką veikti.

- Žmogaus teisių instituto direktorius Dainius Pūras.